

KWARTALNIK
GORCZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

NR 29 WIOSNA 2008

SALAMANDRA

W NUMERZE :

**Z WIZYTĄ W KARKONOSKIM PARKU
NARODOWYM**

CO JELEŃ MA NA GŁOWIE

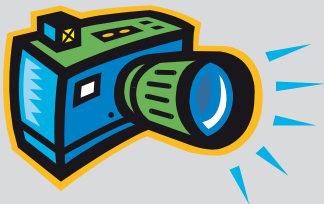
TRAWY, CO WARTO O NICH WIEDZIEĆ

**POSZUKIWANIE WIOSNY NA GORCZAŃSKICH
SZLAKACH**

TAJEMNICE PIERWIOSNKÓW

Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

GORCE W OBIEKTYWIE

Szafran spiski -
zwiastun wiosny na gorczańskich polanach
Fot. Marek Ruciński

Kokorycz pusta
Fot. Marek Ruciński

Szafran spiski - popularnie zwany krokusem
Fot. Marek Ruciński

Wiosna to chyba najbardziej oczekiwana przez wszystkich pora roku. Jest to czas, kiedy po zimowym uśpieniu przyroda budzi się do życia. Pierwszym sygnałem nadejścia wiosny jest pylenie leszczyny. Ptaki zaczynają śpiewać i przygotowują się do lęgów. Te, które opuściły nas na zimę powracają do miejsc gniazdowania. Coraz częściej obserwujemy owady. Najwcześniej pojawiają się te, które przetrwały zimę jako formy dorosłe. Z pierwszymi promieniami wiosennego słońca żaby trawne rozpoczynają swą wędrówkę do zbiorników wodnych, gdzie odbywają gody.

Na gorcezańskich łąkach, u podnóża Gorców pojawiają się krokusy. Na dniami lasu zakwitają rośliny, które przetrwały trudny, zimowy okres ukryte w ziemi w postaci bulw, cebul czy kłęcz. W krótkim czasie, zanim na drzewach pojawią się liście, muszą zakwitnąć i zgromadzić zapasy pokarmowe, dzięki którym kolejnej wiosny szybko rozwiną swoje łodygi, liście i kwiaty.

Chyba się ze mną zgodzicie, że wiosna to wyjątkowa i piękna pora roku. Nie przegapcie zatem jej oznak, a swoimi przyrodniczymi obserwacjami podzielcie się z Czytelnikami „Salamandra”.

Salamandra

CO NOWEGO U NAS

☛ Z przyjemnością informuję, że od grudnia 2007r. Gorcezański Park Narodowy ma nową stronę internetową www.gorcepn.pl lub www.gorczaanskiipark.pl. Serwis został sfinansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Miłośników naszego Parku zachęcamy do jej odwiedzenia. Przejrzysta grafika pozwala w łatwy sposób poruszać się po stronie. Zamieszczono na niej ciekawe teksty o charakterze popularnonaukowym opisujące walory przyrodnicze i kulturowe Gorców, jak również bieżące informacje z życia Parku. Serdecznie zapraszamy do naszej, internetowej Galerii Fotograficznej, naprawdę warto. Na stronie znajdziecie kolejne numery kwartalnika „Salamandra”. Mamy nadzieję, że w ten sposób nasze piśmko dotrze do znacznie większej liczby Czytelników. Z naszej strony można również łatwo przenieść się na strony pozostałych polskich parków narodowych.

Odwiedzającym naszą stronę internetową życzymy miłej lektury i zapraszamy do osobistego kontaktu z przyrodą i kulturą Gorców na szlakach turystycznych i spacerowych. Zachęcamy do podzielenia się swoimi opiniami, które możecie zamieścić w Księdze Gości, lub na Forum.

☛ Wszystkich zainteresowanych wydawnictwami GPN informujemy, że ukazał się kolejny folder informacyjny pt. „Gorcezański Park Narodowy”. Bogato ilustrowany licznymi fotografiami zaprasza do poznania przyrody i historii Gorców. Folder można nabyć w siedzibie GPN w Porębie Wielkiej w cenie 0,70 gr

SZLAKIEM POLSKICH

KARKONOSKI PARK NARODOWY

Karkonoski Park Narodowy należy do grupy górskich parków narodowych. Położony jest w południowo – zachodniej części Polski. Jego południowa granica pokrywa się z granicą państwową polsko –

czeską. Karkonoski Park Narodowy został utworzony na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 roku. Jednak historia ochrony prawnej tych terenów sięga końca XIX wieku. W 1880 roku utworzono Towarzystwo Karkonoskie, którego celem była ochrona karkonoskiej przyrody. W 1910 roku w Jeleniej Górze powstało stanowisko komisarza ochrony przyrody, w 1927 roku straż górską. Pierwszy akt prawny, który rozpoczął w Karkonoszach ochronę przyrody powstał w 1933 roku. Obejmował on ochroną rezerwatową kotły polodowcowe, uznano także ważniejsze grupy skalne za pomniki przyrody. Obecnie w granicach Parku znajdują się dwie enklawy: Góra Chojnik i Wodospad Szklarki. Obszar objęty ochroną zajmuje powierzchnię 5575 ha, z czego 32 % to tereny podlegające ochronie ścisłej.

W 1992 roku Karkonoski Park Narodowy wraz z jego sąsiadem po czeskiej stronie uznano przez UNESCO za Bilateralny Rezerwat Biosfery o łącznej powierzchni 60,5 tys. ha.

Karkonosze, wydzwignięte w trzeciorzędzie przez alpejskie ruchy górotwórcze, są najwyższą grupą górską Sudetów. Południowa i wschodnia część gór zbudowana jest ze skał metamorficznych. Zachodnią część głównego grzbietu oraz pogórze po stronie północnej tworzy granit warwscyjski. Karkonosze stanowią zwartą bryłę o wyrównanej powierzchni, ponad którą góruje najwyższy ich szczyt - Śnieżka (1602 m n.p.m.). Czynnikiem decydującym o współczesnej rzeźbie Karkonoszy było czwartorzędowe zlodowacenie, które ustąpiło ok. 10 000 lat temu. Pozostałościami zlodowacenia są charakterystyczne dla tych gór kotły i jeziora polodowcowe, skałki granitowe oraz powstałe wskutek wietrzenia mro-

zowego rumowiska skalne i wieńce gruzowe.

Grupa skalna - Trzy świnki -
fot. Anna Kalisz

Wzdłuż grzbietu Karkonoszy przebiega europejski dział wodny, rozgraniczający zlewisko Morza Północnego (dorzecze Łaby) i Bałtyku (dorzecze Odry). Wiele z karkonoskich potoków spływa wodospadami z pionowych urwisk kotłów polodowcowych i progów skalnych. Najbardziej znane to Wodospad Kamieńczyka, Wodospad Szklarki i kaskady potoku Łomniczki. Naturalnymi zbiornikami wodnymi są polodowcowe jeziora górskie występujące na dnie niektórych kotłów (Wielki Staw, Mały Staw, Śnieżne Stawki).

Karkonoska przyroda charakteryzuje się niezwykle bogactwem zarówno w aspekcie przyrodniczym, jak i krajobrazowym. Na terenie parku odwiedzający znajdzie różne typy krajobrazu. Krajobraz gór wysokich z rzeźbą polodowcową (Kocioł Małego i Wielkiego Stawu) i rozległe powierzchnie zrównań w partiach grzbietowych z torfowiskami (Równia pod Śnieżką). Na grzbietach oraz stokach znajdują się malownicze grupy skalne będące jednymi z symboli Karkonoszy. Na karkonoskich grzbietach znajduje się wiele punktów widokowych, w tym najbardziej znany, Śnieżka.

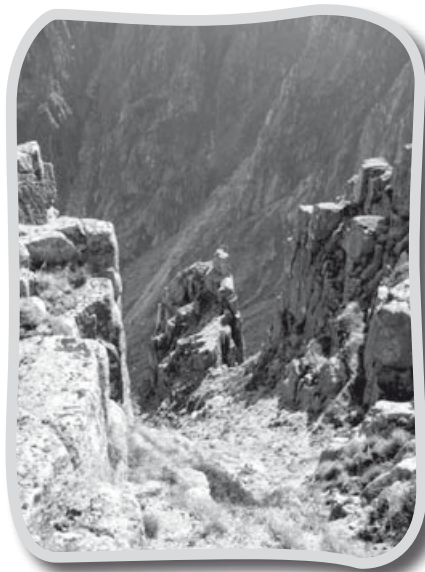

Wielki Staw - fot. Anna Kalisz

Pod względem florystycznym Karkonoski Park Narodowy charakteryzuje się piętrowym układem roślinności. Regiel dolny porośnięty jest niewielkimi partiami lasów bukowych, natomiast regiel górny zajmuje naturalny bór świerkowy z licznymi torfowiskami. Piętro kosodrzewiny porasta nie tylko kosówka lecz również ziołorośla, krzewy z wierzbą lapońską i śląską, brzozą śląską, brzozą karpacką i czeremchą skalną. W piętrze alpejskim spotykamy wiele chronionych gatunków endemicznych jak: skalnica bazaltowa, dzwonek karkonoski, jarząb sudecki. Wśród fauny do gatunków rzadkich zaliczyć trzeba: muflona, ryjówkę górską, siewkę górską. Flora Karkonoszy liczy ok. 900 gatunków roślin naczyniowych, 270 gatunków mszaków, kilkadziesiąt gatunków porostów i kilkaset gatunków grzybów. Z roślin naczyniowych na uwagę zasługują endemity – skalnica bazaltowa i dzwonek karkonoski oraz relikty glacialne (rośliny przetrwałe od czasów epoki lodowej) - wierzba lapońska, malina morszka, skalnica śnieżna, gnidosz sudecki i turzyca patagońska.

Fauna zwierząt kręgowych Karkonoszy obejmuje ok. 50 gatunków ssaków, 181 gatunków ptaków,

5 gatunków gadów, 13 gatunków płazów i ok. 10 gatunków ryb. Wśród ssaków na uwagę zasługują muflony sprowadzone tu z Sardynii i Korsyki. Spośród ptaków gnieźdzą się charakterystyczne dla strefy subalpejskiej i alpejskiej: drozd obroźny, płochacz halny i siwerniak, jak też reliktowa, skandynawska odmiana podróżniczka.

Kolumny skalne w Śnieżnych Kotłach - fot. Anna Kalisz

Park prowadzi działalność edukacyjną w Karkonoskim Centrum Edukacji Ekologicznej w Szklarskiej Porębie. W Sobieszowie znajduje się Muzeum Przyrodnicze Karkonoskiego Parku Narodowego.

Rocznie Park odwiedza około 1,5 mln turystów, dla których wyznakowano 112 km szlaków różnej trudności. Wytyczone są też ścieżki dydaktyczne z opisanymi stanowiskami na pulpitych edukacyjnych, w tym jedna przystosowana dla osób niepełnosprawnych. Ponadto, dla miłośników turystyki rowerowej wyznaczono trasy rowerowe. W okresie zimowym czynne są wyciągi narciarskie. Na terenie parku funkcjonuje 12 schronisk górskich, które służą turystom szukającym w Karkonoszach wielu wrażeń i wypoczynku w kontakcie z przyrodą.

Anna Kalisz
Karkonoski Park Narodowy

CO NOSI NA GŁOWIE JELEŃ ?

Czy wiecie co nosi na głowie np. jeleni i żubr? Czy określenie poroże i rogi oznacza to samo? Spróbujemy się nad tym zastanowić.

Poroże przez kilka miesięcy w roku dźwigają tylko samce z rodziny jeleniowatych, a więc byki /w przypadku jelenia, daniela, łosia/ i kozły /u sarny/. Wyjątek stanowi renifer, którego samice mają również poroże, choć znacznie mniejsze niż u samców.

Na przykładzie jelenia omówimy jak zbudowane jest poroże. Tworzy go substancja kostna, wypełniająca całe jego wnętrze. Poroże osadzone jest na wyrostkach kości czołowych – moźdzeniach. Rośnie w postaci pary coraz większych, charakterystycznie rozgałęzionych tyk. Wiosną każdego roku jest zrzucane i w ciągu kilku miesięcy odrasta na nowo. W trakcie procesu odrastania, poroże stanowi żywa, mocno ukrwiona tkanka kostna, pokryta owłosioną skórą zwaną scypułem. W okresie wzrostu poroża zwierzę-

ta reagują na bodźce dotykowe i ból, ponieważ pod scypułem przebiegają liczne naczynia krwionośne oraz nerwy. Ich ślady widoczne są potem na skostniałym porożu w postaci gęstej sieci rowków. Podczas wzrostu poroża byk porusza się bardzo ostrożnie, tak aby go nie urazić. Z chwilą osiągnięcia właściwych rozmiarów kość poroża zamiera, ulega stwardnieniu, a pokrywająca go z wierzchu skóra zasycha i złuszcza się. W lipcu i sierpniu zwierzę robi się niespokojne, gdy obumarty scypuł swędzi i piecze, dlatego wyciera go energicznie o gałęzie i pnie drzew. Po wytarciu zostaje już tylko sama tkanka kostna. Jasna początkowo kość poroża przybiera stopniowo barwę brązową, pochodzącą od garbników zawartych w sokach roślin kaleczonych przy jego wycieraniu. Z czasem końce odnóg, tzw. groty ulegają wyszlifowaniu, stają się połyskliwe i niemal zupełnie białe. We wrześniu, podczas rykowiska (okres godów jeleni), poroże zwane u jeleni wieńcem jest niezastąpionym orężem w walkach godowych toczonych o względy łań. W okresie zimowym służy do obrony przed drapieżnikami. Z początkiem lutego, starsze osobniki pozbywają się swoich wieńców. U młodszych, proces ten następuje dopiero na przełomie marca i kwietnia. Nasady poroży zaczynają wówczas swędzieć i zwierzę trze je tak długo, dopóki każda tyka nie odpadnie. Na czole pozostają jedynie, koliste w przekroju wyrostki kości - moźdzenie, z których po okresie spoczynku wyrasta nowe poroże.

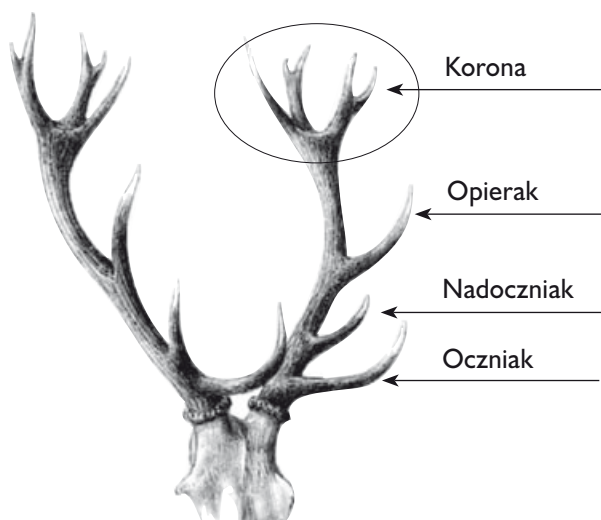
W młodości poroże byka z roku na rok staje się mocniejsze i zazwyczaj ma coraz większą liczbę odnóg. W wieku późniejszym poroża starych jeleni uwsteczniają się, m.in. zmniejsza się liczba odnóg w koronie, a sama tyka robi się coraz cieńsza.

Dawniej sądzono, że co roku wyrasta poroże o większej liczbie odrostków, czyli że po wielkości poroża można dokładnie ocenić wiek jelenia. Tak jednak nie jest. Liczba odnóg tworzących się na porożu zależy od stanu odżywienia osobnika i od jego warunków życia. Jeleń o porożu rozwidlonym z jednym odrostkiem zwie się widłakiem, o porożu z dwoma odrostkami, a więc o trzech końcach - szóstakiem. Po szóstaku następuje ósmak, dziesiątak, dwunastak, itd. Nie zawsze poroże jest symetrycznie zbudowane, często liczba odnóg po obu jego stronach bywa niejednakowa. Myśliwi oceniają jelenie na podstawie tyki z większą ilością odrostków, a więc jeśli z jednej strony jelenie ma 5 odnóg, a z drugiej 4, to nazywa się go dziesiątakiem nieregularnym.

Poroże dobrze rozwiniętego byka np. szesnastaka składa się z następujących elementów: oczniak, nadoczniak, opierak i korony, mającej trzy i więcej odnóg.

Poroże szesnastaka regularnego

Rogi, w odróżnieniu od poroża, to rogowy wytwór naskórka podobny do tego, z którego zbudowane są nasze paznokcie. Są puste wewnątrz i osadzone na wyrostkach kostnych znajdujących się na czole zwierzęcia. Rosną przez całe

jego życie, nie rozgałęziają się i nie są sezonowo zrzucające. Wraz z upływem lat robią się coraz dłuższe, tworząc co roku u podstawy kolejne pierścienie przyrostu. Rogi są, elastyczne i bardzo twarde. Ich barwa może być różna, od białej poprzez żółtą i jasnoszarą do czarnej.

Rogi występują u osobników obu płci z rodziny pustorogich, np. kozic, żubrów oraz kóz i krów. U muflonów samice z reguły nie mają rogów, a co najwyżej /i to wyjątkowo rzadko/ niewysokie, proste różki.

Para żubrów

Czy zastanawialiście się kiedykolwiek po co zwierzętom są potrzebne rogi albo poroże. Na pierwszy rzut oka wydawać by się mogło, że wykorzystują je przede wszystkim do obrony przed drapieżnikami. Jednak w przypadku zagrożenia częściej ratują się ucieczką. Swoją broń wykorzystują dopiero w ostateczności. Rogi i poroża służą im do walki z osobnikami tego samego gatunku, np. by rozstrzygnąć spory o terytorium, dominację czy, jak już wcześniej wspomniałam, w starciach godowych o przychylność łań. Są też pomocne przy poszukiwaniu pokarmu albo przy tak prozaicznych czynnościach, jak drapanie się po plecach.

Anna Kurzeja

TRAWY, DLACZEGO WARTO POŚWIĘCIĆ IM TROCHĘ UWAGI (CZ. I)

Są niemal wszędzie...

Z wyglądu niepozorne trawy są najpopularniejszymi roślinami zielnymi na Ziemi, stanowią około 1/5 całej roślinności świata. Opanowały różnorodne siedliska, wykształcając wiele sposobów, aby przeżyć w trudnych warunkach. Niektóre gatunki rosnące na pustyni zwijają się w kłębek, żeby ochronić swój aparat szparkowy przed szybkim parowaniem.

Głównym miejscem występowania traw są obszary, na których przeciętna ilość opadów rocznych utrzymuje się na niskim poziomie, gdzie pora sucha trwa długo i wieją silne wiatry. Naturalne obszary trawiaste: sawanny, stepy, prerie zajmują ok. 1/4 powierzchni lądów. Dla przykładu niemal połowę powierzchni Afryki pokrywają trawy. Zajęły także miejsca, które człowiek, poprzez swoją gospodarkę, pozbawił lasu.

Są bardzo ważne dla człowieka i przyrody ...

Człowiek udomowił wiele dzikich gatunków traw, które do dziś stanowią podstawę jego pożywienia. Uprawia je na setkach milionów hektarów ziemi na całym świecie. Są to nie tylko znane nam zboża: pszenica, owies, jęczmień, żyto, ale także ryż i kukurydza. Do tej rodziny należy również trzcina cukrowa, która do czasu wprowadzenia do uprawy buraka cukrowego, tj. do XVIII w. była jedynym źródłem cukru.

Trawy stanowią także główne pożywienie dużych ssaków roślinożernych takich jak: bawoły, antylopy, zebry, bizona, których ogromne stada mogą przetrwać dzięki dużym trawiastym przestrzeniom Afryki, Azji i obu Ameryk.

W budowie traw wyróżnia się wyraźny podział na korzenie, pęd i liście. Posiadają chlorofil, są zatem zdolne do fotosyntezy. Rozwijają kwiat

i rozmnażają się z nasion.

Co odróżnia je od innych roślin zielnych?

Budowa łodygi:

Łodyga traw tzw. źdźbło ma okrągły przekrój. Podzielona jest zgrubiałymi węzłami na odcinki nazywane międzywęzłami.

W środku jest pusta, jedynie w węzłach znajdują się komórki odpowiedzialne za wydłużanie się łodygi. W okresie intensywnego wzrostu węzeł jest najdelikatniejszą częścią łodygi. Można ją łatwo przerwać wyciągając górną część. Ściany łodygi wzmacnia martwa tkanka, tzw. sklerenchyma, w której znajdują się naczynia przewodzące. Chroni wysokie i cienkie łodygi przed złamaniem, powodując, że źdźbło jest elastyczne i wytrzymałe.

Cechy liści:

Liście osadzone są na źdźbło w węzłach po obu stronach łodygi, na przemian raz po jednej, raz po drugiej stronie. Liść składa się z pochwy otaczającej źdźbło ponad kolankiem, najczęściej otwartej o niezrosniętych brzegach i wąskiej blaszki liściowej o charakterystycznym równoległym unerwieniu. W miejscu przejścia pochwy liściowej w blaszkę znajduje się tzw. jęczyczek liściowy, twór charakterystyczny dla traw. Ma za zadanie chronić dolne części międzywęzła przed infekcjami.

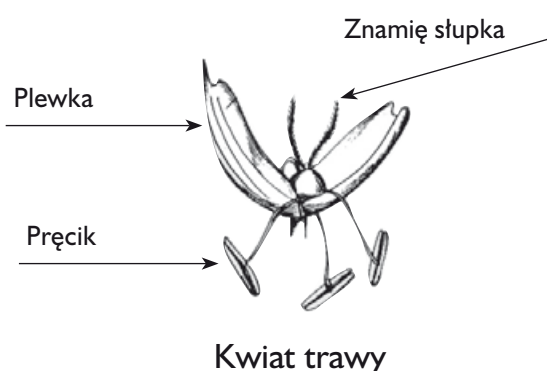

Skórka liścia posiada tzw. komórki zawiasowe, które w czasie suszy łatwo tracą wodę. Prowadzi to do ich kurczenia, a tym samym zwijania się liści. Taki mechanizm zabezpiecza liście przed intensywną transpiracją tj. wyparowywaniem wody. Przystosowanie występuje głównie u traw zasiedlających stanowiska suche. Rośliny gromadzą w liściach dużą ilość krzemionki, która powoduje, że są one szorstkie, ostre i nie bardzo nadają się do jedzenia.

Wygląd kwiatu:

Czy zastanawialiście się jak wyglądają kwiaty traw? Nie zwracają naszej uwagi, ponieważ są niepozorne i mało kolorowe. Zapyłane przez wiatr nie muszą przyciągać i wabić owadów. Składają się właściwie tylko z organów rozrodczych, osłoniętych sztywnymi łuskami. Zawierają na ogół 3 pręciki, których wystające pylniki osadzone na długich niteczkach łatwo mogą być poruszone przez wiatr. Wytwarzają duże ilości lekkiego pyłku. Znamiona słupka poprzez liczne strzępki mają dużą powierzchnię, ułatwiającą przechwytywanie pyłku.

Kwiaty skupiają się w kłoski, z których każdy składa się z jednego lub kilku, czasem kilkunastu kwiatów. Kłoski z kolei zgrupowane są w kwiatostany w postaci kłosa lub wiechy. Kwiatostany umieszczone są na szczycie łodygi, co także ułatwia zapylanie przez wiatr.

Typy kwiatostanów traw
A - kłos, B - wiecha

Owocem trawy jest niepekający ziarniak, nazywany potocznie ziarenkiem.

W następnym numerze poznacie niektóre z traw występujących w Gorcach.

Bambusy również zaliczane są do traw, chociaż znacznie różnią się wyglądem od innych gatunków z tej rodziny. Posiadają zdrewniałą łodygę i osadzone na ogonkach liście,

które przechodzą w pochwę. Bambusy osiągają wysokość do kilkudziesięciu metrów i rosną bardzo szybko. Jeden z japońskich gatunków, nazywany madake w ciągu doby może przyrosnąć o 120 cm. Kwiaty bambusów mają zwykle dwukrotnie więcej pręcików niż pozostałe trawy i kwitną bardzo rzadko, niekiedy nawet co dwadzieścia lat. Owocem bambusa może być jagoda lub orzeszek. Gatunek *Melocanna bambusoides* wytwarza owoce przypominające wyglądem pomarańcze, które nadają się do jedzenia.

Ewa Strauchmann

W POSZUKIWANIU WIOSNY

Wiosna ! Nareszcie nadeszła. Chociaż na gorceńskich grzbietach leżą jeszcze płyty śniegu, to w dolinach ożywiło się. Pod wpływem ciepła i wilgoci przyroda powoli budzi się do życia. Do obserwacji tego fascynującego zjawiska zapraszam na wycieczkę szlakiem spacerowym z Koninek przez Tobończyk, polanę Galaskę i Gwałtkę do Poręby Górnej (9 km).

Naszą wędrówkę rozpoczynamy w Koninkach. Idąc w kierunku południowym, na otaczających drogę łąkach zauważymy cienkie łodyżki z gronem liliowych kwiatków. To kwitnie rzeżucha łąkowa. Zlatują się do nich roje pszczół wabionych słodkim nektarem. W zamian za pokarm zapylają ich kwiaty. Wśród „brzęczącego tłumu” pojawia się motyl o jasnych skrzydłach, z których przednia para ma duże, pomarańczowe plamy. To samiec zorzynka rzeżuchowca. Przechował jako poczwarka. Niedawno wyklął się i teraz poszukuje nektaru. Samiczka – mniej barwna – oprócz pożywienia wypatruje miejsca na złożenie jajek. Z przyklejonych do dolnej strony liści jaj wyklują się w czerwcu gąsienice. Rzeżucha łąkowa jest dla nich rośliną żywicielską, czyli pokarmem.

Podążając doliną potoku spotkamy małe oczka wodne. Przyjrzyjmy się bliżej ich mieszkańcom. Wiosną przebywa tu kilka gatunków płazów. Zimą spędziły na lądzie, wiosną wędrują do zbiorników wodnych, by złożyć jaja. Najwcześniej – nawet w marcu – pojawiają się żaby trawne. Składają jaja, które unoszą się w wodzie w postaci kłębków. Po kilkunastu dniach wylęgają się larwy. Maj i czerwiec jest to okres godów traszki górskiej i karpackiej. Ich zaloty należą do jednych z najciekawszych zachowań godowych wśród płazów. Jeśli wybierzecie się na spacer w tych miesiącach – warto zatrzymać się dłużej przy stawku i zaobserwować ten bardzo ciekawy rytuał.

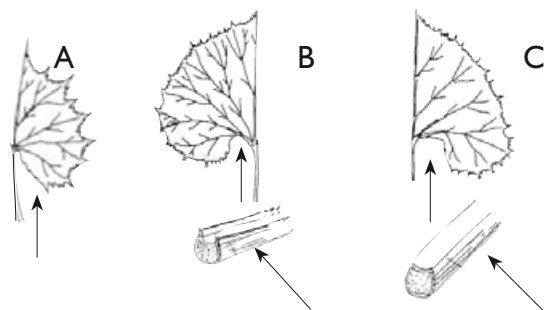

Tokujący samiec zagradza drogę samicy

Samica podczas składania i zawijania jaja w liście

Idąc dalej, nad brzegami Olszowego Potoku zobaczymy łąny kwitnących lepiężników. Są one dwupienne, to znaczy, że jedna roślina posiada tylko jeden rodzaj kwiatów - męskie lub żeńskie. Liście wyrastają dopiero po zapyleniu kwiatów. Lepięzniki rozmnażają się także wegetatywnie poprzez rozłogi. W Gorcach spotkamy trzy gatunki lepiężnika: biały /A/, różowy /B/ i wyłusiaty /C/. Najłatwiej rozpoznamy je po kształcie blaszki liściowej i ogonka.

W mijanych po drodze młakach i olszynach kwitnie knieć błotna zwana kaczeńcem i śledzienica skrętolistna. W krzewach i drzewach zaczynają krzątać się ptaki. Dookoła słychać ich godowe

NA SPOTKANIE Z GORCAMI!

śpiewy. To samce rywalizują o względy samiczek i oznajmują rywalom, że terytorium jest zajęte. Podczas naszej wycieczki najczęściej usłyszymy ziębę. W ludowej interpretacji jej piosenka brzmi – „czekaj, czekaj, coś zrobiła, a widzisz?” Melodyjny jest także śpiew drozda. W swoje zwrotki wplata motywy zapożyczone również z głosów innych gatunków. Swoje głośne trele wyśpiewuje siedząc na samym czubku wysokiego drzewa. Ludowe przysłowie mówi: „Jak drozdy śpiewają na wierzchołkach drzew, wiosna wnet, a jak między gałęziami, to jeszcze het”.

Stokiem Tobołowa podchodzimy łagodnie w górę. Droga prowadzi przez – zdawałoby się – uśpiony jeszcze, bukowy las. Jednak wiosenne przebudzenie drzew i krzewów przychodzi dużo wcześniej, nim uda się nam dostrzec jego oznaki. Nabrzmięte pąki wskazują, że w pniach krążą już soki. Przekonać się o tym możemy obserwując zranione pędy jakiegokolwiek drzewa. Na powierzchni świeżej rany pojawia się obficie woda. Zjawisko to nazywane jest „płaczem rośliny”.

Zanim buki rozwiną liście, do dna lasu dociera dużo światła. Korzystają z tego geofity czyli rośliny, które posiadają kłącza, cebule lub bulwy – organy o funkcjach przetrwalnikowych i spichrzowych. Nagromadzone w nich zapasy pokarmowe pozwalają na szybki wzrost, zakwitnięcie i owocowanie. Geofity kończą swój rozwój, gdy drzewa okryją się listowiem. Chcąc obejrzeć kwitnącego żywca gruczołowatego i cebulkowego, kokorycz pustą, zdrojówkę rutewkowatą należy wybrać się na spacer w kwietniu lub początkiem maja. Jeśli po bukowym lesie wędrować będziemy później to spotkamy kwitnącą marzankę wonną, gwiazdnicę wielkokwiatową, gajowca żółtego – gatunki, które lepiej znoszą zacienienie.

Powoli podchodzimy na porośnięty świerczyną grzbiet Tobołowa – najwyższy punkt na trasie naszej wędrowki. Oznak wiosny widzimy tu

znacznie mniej. Niższe temperatury panujące na wysokości ok. 1000 m n.p.m opóźniają wegetację. Kwiatów wiosennych – w porównaniu buczynami – jest niewiele. Małymi kępkami kwitną urdziki karpackie i podbiałki alpejskie.

Schodzimy łagodną drogą stokową aż do doliny Poręby. Wokół nas, z każdym kilometrem, coraz więcej zieleni i kwiatów. Radość przebudzenia widać wszędzie. My też stajemy się pogodniejsi. Aby ten nastrój nie przysł, szybko zaplanujmy kolejną wycieczkę, oczywiście... w Gorce!

Krystyna Popko-Tomasiewicz

Dla zainteresowanych

Jak to się dzieje, że wczesną wiosną w pniach drzew krążą soki? Przecież nie ma liści! Jest bardzo małe parowanie, nie powstają siły ssące transpiracji umożliwiające dotarcie wody i substancji odżywczych do wszystkich komórek, nawet najwyższych drzew! A jednak! Wczesną wiosną transport wody odbywa się dzięki energii pochodzącej z przemian metabolicznych w komórkach. Wskutek mechanizmów zużywających tę energię (aktywny transport jonów) utrzymywane są w korzeniu wysokie siły ssące, które powodują pobieranie wody z gleby do włośników i dalej, w poprzek korzenia, aż do wiązek przewodzących. Ciągły napływ wody powoduje wzrost ciśnienia w naczyniach przewodzących i podnoszenie się poziomu wody. Powstające ciśnienie zwane jest parciem korzeniowym. O jego istnieniu przekonuje „płacz rośliny” – zjawisko opisane powyżej. Później, gdy na drzewach pojawiają się liście, parcie korzeniowe nie odgrywa większej roli. Motorem szybkiego przewodzenia wody i soli mineralnych staje się transpiracja. W liściach powstaje siła ssąca, która „podciąga” słupy wody w naczyniach przewodzących i uzupełnia straty powstałe w wyniku parowania.

NIE PRZEGAP !

► Od 17 marca 2008r. do końca kwietnia br. w siedzibie GPN w Porębie Wielkiej będzie można obejrzeć wystawę prac plastycznych Agnieszki Mamak pt. „Różne oblicza natury”. Pochodząca z Limanowej Artystka tematykę swoich obrazów czerpie z kultury żydowskiej i otaczającego ją świata przyrody. W pracach przedstawia przede wszystkim człowieka, który fascynuje ją w całej swej okazałości, a także kwiaty naszych pól, lasów i przydomowych ogródków. Jej prace malarskie urzekają prostotą i bogatą kolorystyką.

- w marcu 2008r. ogłosimy temat dorocznego konkursu dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów,
- 9-10.05.2008r. zapraszamy nauczycieli przyrody, biologii i geografii szkół podstawowych i gimnazjów na warsztaty szkoleniowe pt. „Gorce w sieci Natura 2000”. Warsztatom towarzyszyć będzie wystawa fotograficzna ukazująca „Gorce w sieci Natura 2000”,
- 27.05.2008r. - jak co roku z okazji Europejskiego Dnia Parków Narodowych organizujemy imprezę edukacyjną dla uczniów kl. V ze szkół podstawowych z gminy Niedźwiedź,
- 6-7.06.2008r. – na terenie GPN odbędą się warsztaty dla nauczycieli kl. I – III, którzy chcą się podjąć realizacji programu edukacyjnego „Czym skorupka za młodu nasiąknie ...”

Dokładne daty oraz szczegółowe informacje na temat oferty edukacyjnej GPN znajdziecie na naszej stronie internetowej. Zapraszamy!

► 12 grudnia 2007r. w siedzibie GPN odbył się etap wojewódzki II Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy Ekologicznej „Bioróżnorodność i formy ochrony przyrody w Polsce”. Przystąpiło do niego 17 uczniów reprezentujących: Publiczne Gimnazjum w Niedźwiedziu i Porębie Wielkiej, Zespół Placówek Oświatowych w Podobnie i Koninie, Miejskie Gimnazjum nr 2 w Mszanie Dolnej oraz Gimnazjum nr 2 w Nowym Targu i Gimnazjum nr 3 w Rabie Niżnej. Uczestnicy mieli za zadanie rozwiązać, w ciągu 60 minut, test składający się z 25 pytań dotyczących zagadnień ekologicznych i przyrody nieożywionej. Za prawidłowo rozwiązany test można było uzyskać maksymalnie 40 punktów. Z rywalizacji zwycięsko wyszli:

Natalia Nawara z Gimnazjum nr 3 w Rabie Niżnej – 35 pkt.

Paulina Duijn z Miejskiego Gimnazjum nr 2 w Mszanie Dolnej – 33 pkt

Artur Pałac z Zespołu Placówek Oświatowych w Koninie – 33 pkt

Laureaci etapu wojewódzkiego wezmą udział w zmaganiach na szczeblu ogólnopolskim, który odbędzie się wiosną w Białowieskim Parku Narodowym. Serdecznie gratulujemy i życzymy dalszych sukcesów.

PRZY REDAGOWANIU KWARTALNIKA „SALAMANDRA”

korzystano z:

1. Grau, Kremer, Moseler, Rambold, Triebel – „Trawy”, Świat Książki, Warszawa 1984
2. P.H. Barthel - „Jaki to ptak”, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2000
3. T. Paślawski - „Podręcznik selekcjonera zwierzyny”, PWRiL Warszawa 1987

ZAGADKI SALAMANDRY

Dzisiejsze zadanie polega na uzupełnieniu „ptasich” powiedzeń i przysłów. W miejsce kropek należy wpisać nazwy ptaków: dudek, gęś, gołąb, jaskółka, kruk, skowronek, sójka, wrona, wróbel, żuraw.

Odpowiedzi przysyłajcie do 25 kwietnia 2008 r. Wśród osób, które udzielią poprawnych odpowiedzi rozlosujemy nagrody. Zapraszam do zabawy.

1. Jedna wiosny nie czyni.
2. Cała jesteś w
3. Rządź się jak szara
4. Wystrychnąć kogoś na
5. Zapuścić
6. Jeśli wejdiesz między, musisz krakać tak jak one.
7. Lepszy w garści niż na dachu.
8. oka nie wykole.
9. Wybierać się jak za morze.

Spośród Czytelników, którzy nadesłali do naszej Redakcji poprawne odpowiedzi na zagadkę z zimowego numeru „Salamandry” nagrody książkowe otrzymują:

- Adrianna Chrobak ze Szkoły Podstawowej w Ochotnicy Dolnej Młynnem,
- Sabina Liberda ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Mszanie Górnej,
- Przemek Szlaga z Zespołu Placówek Oświatowych w Kasince Małej.

Wszystkim zwycięzcom gratuluję, a tym, którym tym razem nie dopisało szczęście życzę powodzenia w rozwiązywaniu zadań z następnymi numerami.

Rozwiązanie zadania z 28 numeru „Salamandry”:

- a/ trudny, zimowy czas przeczeka zagrzebana w mule na dnie zbiornika wodnego - żaba trawna,
- b/ zimą przemieszcza się grupą zwaną watahą - wilk,
- c/ za pomocą mocnego dzioba wydobywa owady spod kory drzew - dzięcioł,
- d/ zimą łączy się w większe grupy zwane rudlami - sarna,
- e/ odleciał do ciepłych krajów - bocian,
- f/ przesyfia zimę w pozycji głową do dołu - nietoperz,
- g/ zapada w sen zimowy w gnieździe ukrytym w gęstych krzewach, zbudowanym z traw i mchu - jeź,
- h/ chłodne dni przesyfia w zacisznej gawrze - niedźwiedź,
- i/ w okresie zimy część jego pożywienia stanowi kora i pędy drzew, głównie jodły - jeleni.

Mały Przyrodnik obserwuje ...

Żółte kwiaty pierwiosnka wszyscy znamy z widzenia. A czy ktoś z Was słyszał o małym, szarym ptaszku o tej samej nazwie - pierwiosnek? On też ogłasza przybycie wiosny. Poznajmy bliżej oba pierwiosniki!

Jak wygląda z bliska?

Pierwiosnek to ptaszek mniejszy od wróbla. Prowadzi skryte życie w gęstwinie zarośli. Jego upierzenie jest zielonkawoszare. Jedyną ozdobą w skromnym ubarwieniu to jasna brewka. Samiec i samiczka wyglądają jednakowo. Łatwiej go usłyszeć niż zobaczyć. Choć jest mały, samiec śpiewa głośno i dźwięcznie. Jego piosenka składa się tylko z 2 sylab stale powtarzanych: Clip-clap! Clip-clap! Albo: Cip-ciap! Cip-ciap!

Jak przeżył zimę?

Pierwiosnek spędził zimę w Europie południowej lub w północnej Afryce. W ciepłym klimacie miał dostatek pożywienia i nie groziło mu przemarznięcie.

Gdzie i kiedy można go obserwować?

Pierwiosnek żyje na obszarze prawie całej Europy. Do nas przylatuje pod koniec marca lub na początku kwietnia i pozostaje przez całe lato. Najchętniej zamieszkuje widne lasy. Osiedla się też wszędzie tam, gdzie pod koronami drzew rosną gęsto krzewy, w nadrzecznych zaroślach i w starych parkach. Jesienią, na swoich małych skrzydełkach wyruszy w daleką podróż na południe.

Jak się rozmnaża?

Pierwiosniki zakładają rodzinę w maju. Samiec śpiewa, by odstraszyć rywali a samiczka buduje gniazdo ze źdźbeł traw, mchu i suchych liści. Gniazdko ma kształt kuliz niewielkim otworem z boku. W środku jest wyścielone piórkami. Samiczka składa 4 - 6 jajek. Po dwóch tygodniach wysiadywania wykluwają się pisklęta. Są one nagie, ślepe, całkiem bezradne i bardzo żarłoczne. Rodzice przynoszą im owady nawet 200 razy w ciągu dnia. Młode przebywają w

Pierwiosniki!

Jak wygląda z bliska?

Kwiaty pierwiosnka przypominają pęk złotych kluczyków. Gdy przyjrzymy im się uważnie, zobaczymy w każdym kwiatku 5 pomarańczowych płamek, które kryją pewną tajemnicę. Ale o tym za chwilę... Gdy nie kwitnie można go rozpoznać po liściach. Są one podługne, pomarszczone i omszone z obu stron.

Jak przeżył zimę?

Pierwiosnek, większą część roku – ponad połowę lata oraz jesień i zimę przeżywa w uśpieniu, jako kłącze ukryte w ziemi. Zawiera ono zapas pożywienia, dzięki któremu kwiaty mogą rozwinąć się wczesną wiosną.

Gdzie i kiedy można go obserwować?

Pierwiosnek występuje w całej Europie i Azji. W Polsce jest pospolity. Rośnie w świetlistych lasach, a także na łąkach i pastwiskach oraz w dolinach rzek. Spotkacie go również w parkach i ogrodach. Jego kwiaty możemy zobaczyć już w marcu, a czas kwitnienia trwa do maja. Nadziemne kolorowe życie tej roślinki nie trwa długo.

Jak się rozmnaża?

Aby wytworzyć nasiona pierwiosnek potrzebuje pomocy trzmiecia lub motyla, który go zapyli. Pomarańczowe plamki na płatkach wskazują wejście do skrytki, w której schowany jest nektar. Owad, spijając słodycz zostawia na kwiatku pyłek przyniesiony z innego pierwiosnka. Po zapyleniu, z każdego kwiatu powstaje owoc – mała torebka wypełniona drobnymi ciemnymi nasionami, mniejszymi od ziaren maku.

Tekst: Mariola Stefanik

Zgadnij!

Nazagadkę z zimowego numeru „Salamandry” poprawnie odpowiedziała **Jadzia Kuciaze Szczawy**. Gratuluję! Wyraźny trop na Waszej stronie pozostawił pies.

Kto zgadnie o jakim, wiosennym kwiatku mówi poniższa rymowanka?

**Jeszcze wszystko uśpione, jeszcze nic nie rośnie,
a on wszystko przebija i mówi o wiosnie ...**

Odpowiedzi przysyłajcie do 25 kwietnia 2008r., możecie zilustrować je rysunkiem.

GALERIA SALAMANDRY

Warsztaty origami dla uczniów szkół z Gminy Niedźwiedź. Zajęcia prowadziła pani Izabella Ralska z Polskiego Towarzystwa Origami ze swoimi podopiecznymi ze Szkolnego Koła Origami z Gimnazjum w Trzemeśni.

Każdy z zapałem wykonywał kolejne zagięcia i składania papierowych elementów, a potem z zachwytem przyglądał się cudceńkom wychodzącym spod jego ręki.

Fot. Anna Kurzeja

"Salamandra"- kwartalnik dla dzieci i młodzieży, egzemplarz bezpłatny
Wydawca: GORCZAŃSKI PARK NARODOWY - adres do korespondencji:
34-735 Niedźwiedź, Poręba Wielka 590 z dopiskiem "Salamandra"
tel. 018 33-17-207 wew. 36, e-mail: gpn@gpn.pl, www.gorzanski-park.pl
Zespół redakcyjny: Anna Kurzeja, Paweł Czarnota, Mariola Stefanik, Ewa Strauchmann
Zdjęcie na okładce: Żywiec gruczołowaty - fot. Paweł Armatys

Druk: Studio Cubus (12) 422 62 40

Nakład: 2000 egz.

